

Ett blött år 2009 vid Tämnaaren

LARS GUSTAVSSON

År 2009 får anses ha varit ett ganska ovanligt år i Tämnaarens historia. Efter en vinter med högt vattenstånd konstaterades efter islossningen att praktiskt taget all gammal vass i hela sjön, inklusive Sörsjön, låg ned. Detta var en klar fördel för oss som ville studera fågellivet, men avgjort en nackdel för de fåglar som gärna döljer sig, eller sina bon, i stående gammal vass. Under ett besök vid Hamra den 27 april sågs två rördrommar helt öppett vandra omkring på vassen vilket inte tillhör de vardagliga händelserna. I brist på vass att gömma sig i intog en av dem, länge och väl, påställning medan en ung havsörn patrullerade över den liggande vassen. Trots de många par grågäss som numera häckar i sjön är det sällan man får se något bo då dessa vanligtvis är väl dolda i vass, men vid detta besök sågs tre bon med varsin ruvande fågel på långt håll. Det oskyddade läget gjorde att alla tre bona senare blev plundrade och troligen hade arten en dålig häckningssäsong i sjön.

ÄVEN OM FRÅNVARON av stående vass gjorde det lättare att spana av Tämnaaren är sjön så stor, och stränderna så låglänta, att det ändå var svårt att kontrollera vad som fanns i vissa delar. Särskilt besvärlig att överblicka är den fågelrika Sörsjön med sin stora skrattnåskoloni och många andra arter häckande sjöfåglar. Det enda sättet att få en uppfattning om vad som häckar här är att använda båt. Även om det går att ta sig fram i vissa stråk med en eka är kanot att föredra om man vill färdas mer fritt.

VID DET FÖRSTA besöket i Sörsjön detta år, den 30 maj, använde vi, Ulrik Lötberg och jag, oss av kanot och det höga vattenståndet gjorde att det var förhållandevis lätt att ta sig fram. Som vanligt fanns det en stor skrattnåskoloni, men den stora överraskningen var att så många svarttärnor häckade. Föregående år fanns här

28 häckande par, men nu inräknades 75-80 par fördelade på tre kolonier. Tack vare den liggande vassen fanns det gott om lämpliga boplatser. Så många par har aldrig tidigare häckat i sjön.

MEDAN DET VAR rekordmånga svarttärnor var antalet trastsångare istället lägre än tidigare. Arten har minskat stadigt i sjön under senare år och det gäller även det bästa området, kring Harbroåns mynning i Sörsjön, där videbuskar snabbt breder ut sig på bekostnad av lämpliga vassar för trastsångare. Årets brist på stående gammal vass gjorde dock situationen än svårare och det fanns nästan ingen vass att bygga bo i. Även andra vasslevande arter missgynnades givetvis av bristen på stående vass. En vanlig art som rörsångaren tvingades skjuta upp häckningen till dess att årets vass hade nått tillräcklig höjd för att kunna bygga bo i, men det var säkerligen många par som aldrig skred till häckning.

Utöver att det inte fanns någon gammal vass var det även andra prövningar som mötte häckande sjöfåglar i Tämnaaren denna sommar. Regn föll i riklig mängd och vid Kerstinbo, cirka 25 kilometer nordväst Sörsjön, uppmättes hela 137 mm under juni och 114 mm under juli. Detta gjorde att vattenståndet steg och att stora arealer jordbruksmarker kring sjön översvämmades. Det senare var positivt på så sätt att det skapades goda rastplatser för vadare och att det gjordes observationer av arter som sällan anträffas vid sjön.

DEN 1 JULI BESÖKTE jag åter Sörsjön med kanot, denna gång tillsammans med Lennart Söderlund, och det var med spänning vi såg fram mot att se hur det hade gått för svarttärnorna. Oddsens verkade urusla då det hade varit både rejält kyligt och blåsigt vissa perioder under deras häckningstid. Till vår glädje hade allt dock gått väldigt bra. Många par var mitt

uppe i sin häckning och det fanns gott om ägg och ungar. Med hjälp av kanoten kom vi så nära inpå bona att hela 54 ungar kunde förses med ring!

Att svarttärnorna hade klarat sig bra trots ett efterhand allt högre vattenstånd berodde på att de bygger sina bon på liggande vass som flyter på vattnet. Det stigande vattenståndet drabbade säkerligen andra arter negativt på så sätt att många äggkullar dränktes av det stigande vattnet. Ett exempel på detta, men som ändå kanske slutade lyckligt, var det bo av trastsångare som vi av en slump hittade den dag vi märkte svarttärnorna. Det var upphängt cirka 35 cm över vattenytan fäst i några strån av årets uppkomna vass. Boet innehöll ännu bara ägg.

Vid nästa besök, den 17 juli tillsammans med Ulrik Lötberg, kontrollerade vi åter trastsångarboet. Efter allt regnande sedan det förra besöket stod vattenytan nu bara någon centimeter under boet. Boet var emellertid torrt och i det fanns nu två ganska stora ungar som ringmärktes. Eftersom vädret blev torrare under de därpå följande dagarna borde vattenståndet ha upphört att stiga och istället minskat. Det fanns därför förutsättningar för att de två ungarna kan ha klarat sig till flygg

ålder. Under ringmärkningen varnade endast en trastsångare vid boet (B-hona?) medan en hane sjöng ivrigt i en annan vassrugge några tiotal meter bort. Även om honan kanske inte hade någon hane till hjälp vid boet hade hon säkerligen god hjälp vid försvaret av dess innehåll av de minst sju par svarttärnor som häckade i samma vassrugge.

VID BESÖKET DEN 17 JULI kunde vi konstatera att svarttärnornas fortsatta häckningsbestyr hade gått över förväntan. De flesta ungar var nu flygga och vi kunde glädja oss åt en syn av cirka 150 gamla svarttärnor tillsammans med cirka hundralet årsungar flygande över kolonierna. En helt otrolig syn för att vara Uppland. Bra hade det gått även för skrattmåssarna. Det fanns mängder av ungfåglar i sjön, detta trots att havsörnarna hade haft dukat bord i kolonierna.

AV DE 54 SVARTTÄRNEUNGAR som försågs med ring denna sommar har jag redan erhållit ett återfynd. Det var en som kontrollerades i norra Holland, 1 096 km från märkplatsen, efter 58 dagar. Förhoppningsvis blir det fler.

Lars Gustavsson
Stomgatan 6, 740 69 Östervåla

Sångsvan med startsvårigheter

LARS GUSTAVSSON

Den 7 december 2001 blev jag uppringd av en jordbrukare som hade observerat en svan på en plöjd åker. Han hade reagerat på att svanen verkade ha svårigheter att förflytta sig. Jag var snabbt på plats och kunde konstatera att det var en gammal sångsvan. Den hade mycket riktigt svårt att ta sig fram på åkern och den kunde därför infångas utan några större problem. Det hade fastnat mycket lera på dess fötter och mycket talade för att det var det som gjorde att den inte kunde lyfta från åkern. Jag tvättade därför av svanens fötter (och mina egna stövlar) i ett närbeläget dike.

Eftersom jag inte ville släppa svanen på åkern, placerade jag den i stället i bakluckan på min bil. Färden gick nu till Dalälven där jag släppte svanen som nu kunde starta och flyga utan problem. Det är första gången jag sett en svan, eller någon simfågel över huvud taget för den delen, försatt i en sådan situation. Även om det tydligen förekommer, kan det i alla fall inte vara vanligt.

Lars Gustavsson
Stomgatan 6, 740 69 Östervåla